

ДЕШЕВА БІБЛІОТЕКА.

Ч. 2.

ІСТОРИЧНІ ПІСНІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДА.

Впорядкував

МИРОСЛАВ СІЧИНСЬКИЙ.

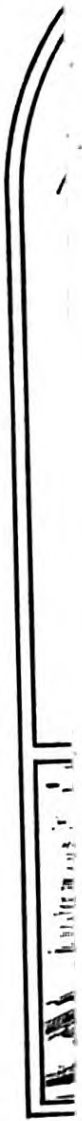
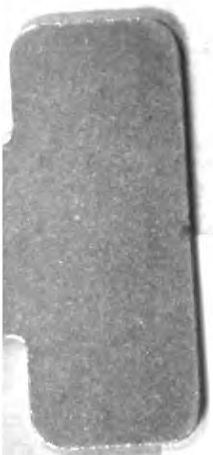
Ціна 8 сот.

LIBRARY
UNIVERSITY OF ILLINOIS
URBANA-CHAMPAIGN

ЛЬВІВ, 1908.

Накладом української академічної молодіжи.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

784.494111
Si li

ПЕРЕДНЕ СЛОВО.

А ми-ж тую червону калину піднімемо,
А ми-ж свою славну Україну
Гей, гей, розвеселимо!...

Отсих кільканайцять історичних пісень з козацьких часів се частина давного і найкрасшого духового майна українського народу. Не зложили їх книжні поети, — їх зложив сам народ. А співали їх наші люди цілі століття — на Чорному Морі, на турецьких кораблях-галерах, де сиділи окровавлені, обнажені, у три ряди посажені — і в підземних тюрмах-темницях при брязкоті ланцухів-кайданів. Ті наші стародавні народні пісні лунали з шумом вітру серед безмежних степів українських на самотних могилах, греміли з тупотом походу козацьких полків на дорогах в Польщу ведучих. Чути їх було на нашій вольній Запорозжу, на сонцем залитих, Дніпровими філями облитих островах козацької Січі. І в битвах бучних і в побідах гучних, в недолі і на волі — всюди ішли за нашим народом сї пісні.

І дійшли до наших часів, — по великих нещастях і лихоліттях, які пережила Вкраїна, — дійшли як птиці з поломаними крилами, часом затемнені, неясні, неповні. Та все таки бє від них велика любов до нашої Вітчини, до нашої тяжкої та величної бувальщини, до волі. І є в них кровю обкипілий протест против татарської неволі, польської кормиги, московського гнету та лукавства,

Тепер призабули ся ті пісні між нашим народом,
забули ся і преславні змаганя прадідів наших.

Гей, у лузі червона калина похилила ся,
Чогось наша славна Україна зажурила ся...

Пускаємо знов давні пісні між народ. Нехай
наші люди читають їх, нехай згадують давню
славу, — нехай піднімуть на ново боротьбу за
Україну!

А ми-ж тую червону калину підніmemo,
А ми-ж свою славну Україну
Гей, гей, розвеселимо!...

Татари і Турки.

І. Татарські напади.

1.

Зажурилась Україна, що нігде прожити,
Гей, витоптала орда кіньми маленькі діти.
Ой, маленьких витоптала, великих забрала,
Назад руки постягала, під хана погнала.

2.

За річкою, огні горять,
Там Татари полон ділять.
Село наше запалили
І богатство розграбили,
Стару неньку зарубали,
А миленьку в полон взяли,
А в долині бубни гудуть
Бо на заріз людий ведуть:
Коло шії аркан вєть ся,
А по ногах лабцух бєть ся, —
А я бідний з діточками
Піду лісом стежечками.

3.

Коли Турки воювали,
Білу челядь забирали:
І в нашої попадоньки
Взяли вони три дівоньки.

Одну взяли попри коні,
Попри коні на ремені;
Другу взяли попри возі,
Попри возі на мотузі;
Третю взяли в чорні мажі..
Що ї взяли попри коні,
Попри коні на ремені,
Тота плаче: „Ой, Боже мій!
Косо моя жовтенькая!
Не мати тя розчісує,
Візник бичем розтріпує!“
Що ї взяли попри возі,
Попри возі на мотузі,
Тота кричить:
„Ой, Боже мій! Ніжки мої,
Ніжки мої біленькіі!
Не мати вас умиває,
Пісок пальці розідає,
Кровця пучки заливає!“
Що ї взяли в чорні мажі,
Тота плаче, тота кричить:
„Ой, Боже мій! Очка мої,
Очка мої чорненькіі!
Тільки краю проходили,
А білий сьвіт не виділи!“

4.

Ой, у полі береза стояла,
На березі зозуля кувала,
Питала ся зозуля берези:
— „Чом береза біла, не зелена?“
— „Як я маю зеленою бути?
Підомною стояли Татари,
Шабельками гиля обтинали,
Ясненькіі огні розкладали
Копитами землю ґрасували,
З під коріня води добували,
Вороного коня напували...“

II. Турецька неволя.

Ой, на Чорному Морю,
На білому каменю,
Не ясний сокіл квилить проквляє,
Як син до батька, до матери з тяжкої неволі
В городи християнські поклон посилав,
Сокола ясененького рідним братом називав:
„Соколе ясний,
Брате мій рідний!
Ти високо літаєш, ти далеко буваєш...
Чому у мого батька, — у матери ніколи в гостях
Полинь ти, соколе ясний, [не буваєш?
Брате мій рідний,
У городи українські,
Сядь-пади,
У мого батька й матери перед ворітьми,
Жалібненько проквили,
Об моїй пригоді козацькій припом'яни,
Ще моїму батьку й матері більшого жалю завдаї.
Нехай батько й матуся
Мою пригоду козацькою знають,
Статки, маєтки збувають, скарби збирають,
Головоньку козацькою з тяжкої неволі визволяють!
Бо як стане Чорне Море согравати,
То не знати ме отець, ані мати
У котрій каторзі шукати,
Чи у пристани козловській,
Чи в городі Цариграді на базарі.
Будуть нас Турки-яничари набігати,
За Червоне Море в арабську землю продавати,
Будуть за нас срібло-злото не лічачи,
Сукна дорогі поставами, не мірячи, за нас брати!“
То брат товариш теє зачуває,
До брата товариша промовляє:
„Товаришу, брате мій рідний!
Та не треба нам в городи українські поклону по-
[силати,
Свому батьку й матці більшого жалю завдавати.
Бо хоть наш батько й мати будуть добре дбати,

Ґрунти, великі маєтки збувати,
Скарби збирати, —
Та не знати муть, де в якій тяжкій неволи ту-
[рецькій синів своїх шукати:

Що сюди ніхто не заходжає,
І люд хрещений не заїзджає,
Тільки соколи ясенькі літають,
На темниці сїдають,
Жалібно квилять-проквиляють.
Нас всіх бідних невольників у тяжкій неволи ту-
Добрим здоровлєм навіщають“. [рецькій—

Баша турецький, бусурманський,
Недовірок християнський,
По ринку він походжає
Він сам добре тебе зачуває.
На слуги свої, на Турки-яничари зо зла гукає:
„Кажу я вам, Турки-яничари, добре ви дбайте!
Із ряду до ряду захожайте,
По три пучки тернини і червоної таволги*) набі-

[бирайте,
Бідного невольника по тричі в однім місци за-
Тоді слуги, слуги, Турки-яничари, [тинайте!“
Добре дбали,

Із ряду до ряду заходжали,
По три пучки тернини і червоної таволги у руки
[набирали,

По тричі в однім місци бідного невольника за-
[тинали,

Тїло біле козацьке, молодецьке коло жовтої кости
[оббивали,

Кров християнську неповинно проливали.
Стали бідні невольники на собі кров добачати,
Стали землю турецьку, віру бусурманську
Клясти-проклинати:

„Ти земле турецька, віро бусурманська,
Ти розлуко християнська!
Не одного ти розлучила мужа з женою,
Брата з сестрою,

*) лози.

Діток маленьких з отцем і маткою!
Визволь, Господи, всіх бідних невольників
З тяжкої неволі турецької,
З каторги бусурманської,
На тихі води,
На ясні зорі,
У край веселий,
Між мир хрещений!

III. Мати виряджає сина в поход на Татар.

Ой, по горах сніги лежать,
По долинах води стоять,
А по шляхах маки цвітуть;
Тож не маки червоненькі,
То козаки молоденькі,
Битим шляхом у Крим ідуть...
Гомін, гомін по діброві,
Туман поле покриває,
Мати сина прикликає.
— „Вернись, сину до домоцьку,
Змию тобі головоньку.“
— „Ізмий, мамо, сама собі,
Або моїй рідній сестрі,
Мене змиють дрібні дощі,
А розчешуть густі терни,
А висушить ясне сонце,
А розкуйдить буйний вітер!“
— „Вернись, синку, до домоцьку.,
Постелю ти постелоньку.“
— „Стели, мати, сама собі,
Або моїй рідній сестрі;
Я постелю сірачину,
А в головах кулачину,
А вкрию ся калиновим листом
Та не розстану ся з товариством.
Доведеть ся, мамо,
В степу ночувати,
Чорненькими кучерами
Степи устеляти,

Своїм білим тілом
Орлів годувати;
Червоною кровю
Річки напувати,
А жовтою костію,
Мости вимощати!“
Пішов козак, — співаючи,
Стара мати, — ридаючи.

IV. Поворот з походу.

„Ой, панове молодці, відкіль ідете?
Та з якої сторончки, та що везете?“
— „Ой, пане гетьмане! Були в бісурмана,
Багацько в чортяги всякого надбаня!“ —
„А щож ви панове, що ви там чували,
Що ви там видали, та чого набрали?“
— „Взяли по три смухи з барана,
Четверту маленьку з самого бусурмана!“

Боротьба з Польщею.

V. Перші повстаня.

1.

Ой, то Ляхи — вражі сини,
Вкраїну зрубали,
Течуть річки кєрвавїї
Темними лугами.
Ступай коню підомною
Широко ногами,
Ідуть Ляхи — вражі сини
В погоню за нами.
Летить орел понад полем,
А в повітру вєть ся,
Ой там, ой там славний козак
З Поляками бєть ся.

Ой, годі вам, вражі Ляхи,
Руську кровцю пити,
Неоден Лях молоденький
Осиротив діти.

2.

Розлили ся круті бережечки,
Гей, гей, по роздолі,
Пожурились славні козаченьки у неволі.
Гей, ви хлопці, ви добрі молодці, не журіть ся,
Посідлайте коні воронії, — садовіть ся.
Та поїдем у чистеє поле, у Варшаву,
Та наберем червоної китайки, та на славу!
Гей, щоб наша червона китайка не злиняла,
Та щоб наша козацькая слава не пропала,
Гей, щоб наша червона китайка червоніла,
А щоб наша козацькая слава не змарніла!
Гей, у лузі червона калина похилила ся,
Чогось наша славна Україна зажурила ся...
А між тую червону калину піднімемо,
А між нашу славу Україну.
Гей, гей, розвеселимо!

3.

Ой, на біду, на горе козак уродив ся,
В чистім полі, край дороги ляшкам знадобив ся.
У неділеньку в ранці, тай славонька стала:
Взяли ляшки сіромаху забили в кайдани,
Що на ноги кайдани, на руки скрипиці,
Посадили сіромаху в темнії темниці.
Приїзджає жовнір, став його питати:
„Чи є в тебе, козаченьку, отець, рідна мати?“
„Ой, Великий Луг — батько, а Січ моя мати!
А ви мені не пани, а я вам не хлопець,
Догадайтесь сини вражі, що я Запорожець!“

VI. Жовті Води.

Чи не той то хміль, що коло тичин веть ся?
Гей, той то Хмельницький, що з Ляхами беть ся!

Чи не той то хміль, що у ниві кисне?
Ой, той то Хмельницький, що ляшеньків тисме!
Гей, поїхав Хмельницький до Жовтого Броду,
Гей, неоден Лях лежить головою в воду!
Не пий Хмельницький дуже тої жовтої води,
Іде Ляхів сорок тисяч хорошої вроди.
„А я Ляхів не бою ся і гадки не маю,
За собою великую потугу я знаю,
І ще татарську орду за собою веду,
А все, вражі Ляхи, на вашу біду!“
Утікали Ляхи, погубили шуби...
Гей, неоден Лях лежить, вищірівши зуби!
Становили собі Ляхи дубовії хати,
Прийдець ся ляшенькам в Польщу утікати!
Утікали Ляхів великії полки,
Іли Ляхів собаки і сірії вовки.
Гей, там поле, а на полі цвіти:
Не по однім Ляху заплакали діти.
Гей, там річка, через річку глиця*),
Не по однім Ляху зісталась вдовиця.

VII. Корсунь.

Ой, обізветь ся пан Хмельницький,
Отаман-батько чигиринський:
„Гей, друзі-молодці, братя козаки-Запорожці!
Добре дбайте, борзо гадайте,
Із Ляхами пиво варити зачинайте!
Ляцький солод, — козацька вода;
Ляцькі дрова, — козацькі труда...“

*

Тож то козаки із Ляхами
Пиво варить зачинали!
Ляхи чогось догадались,
Від козаків чогось утікали,
А козаки на Ляхів нарікали:
„Ой, ви Ляхове, пеські синове!“

*) кладка.

Чом ви не дожидаєте,
Нашого пива не допиваєте?“
Гей, обізветь ся пан Хмельницький,
Отаман-батько чигиринський:
„Гей, друзі молодці, братя козаки-Запорожці,
Добре знайте, борзо гадайте,
Від села Ситників до города Корсуня
Шлях канавою*) перекопайте,
Потоцького піймайте, мені в руки подайте!“
Тоді козаки Ляхів доганяли,
Пана Потоцького піймали, як барана звязали
Та перед Хмельницького гетьмана примчали:
„Гей Потоцький, Потоцький!
Чом у тебе й досі розум жіноцький?
Не годиш ся-ж ти воювати!
Не вмів ти вси в Подільськім Камінці пробувати,
Печеного поросяти, куриці з перцем
Та з шапраном уживати;
А тепер не зумієш ти з нами козаками воювати
І житньої соломахи з тулузком уплітати!
Хиба велю тебе до рук кримському хану дати,
Щоб навчили тебе Кримці-нагаї
Сирої кобилени жовати,
Або житньої соломахи
Бузиновим молоком запивати!“
Тоді Ляхи чогось догадались,
На Жидів нарікали:
„Гей, ви, Жидове, поганські синове!
На що то ви великий бунт, тревогу зривали,
На мило по три корчми становили,
Великі мита брали:
Від возового по пів-золотого,
Від пішого по два гроші,
А ще не минали й сердешного старця, --
Відбирали пшоно та яйця!
А тепер ви тії скарби збирайте
Та Хмельницького єднайте.
А то, як не будете Хмельницького єднати,

*) ровом.

То не зарікайтесь за річку Вислу
До Польщі прудко тікати!“

*

Отсе, панове-молодці, над Польщею
Не чорна хмара вставала,
Не одна пані-ляшка удовою зосталась.
Ой, озоветь ся одна пані-ляшка:
„Нема мого пана Гриця!
Десь поїхав дивить ся,
Як буде козацьке пиво варить ся!“
Ой, озоветь ся друга пані-ляшка:
„Нема мого пана Яна!
Десь його звязали козаки, як би барана,
Та повели до свого гетьмана!“
Ой, озоветь ся третя пані-ляшка:
„Нема мого пана Томаша!
Десь його Хмельницького козаки
Повели до свого коша!“
Ой, озоветь ся четверта пані-ляшка:
„Нема мого пана Якуба!
Ой, Якубе, Якубе!
Десь тебе з Жовтої Води,
З бистрої річки Прута й до віку не буде!
Десь узяли Хмельницького козаки
Та либонь повісили його десь на дубі!“
Ой, не чорна хмара над Польщею встала,
Тож то не одна ляшка удовою стала!
Бо на праву середу
Гнали козаки Ляхів так як би череду.
Ой, котрих гнали до Прута,
Була доріженька дуже крута;
Которих до Буська,
Була доріженька дуже грузька;
А котрих до Хотини, то біжучи попоїли,
То кидали Ляхів козаки у воду,
На вічну прохолоду!...

VIII. Плач графині Марини Потоцької.

Засвистали козаченьки в похід з полуночи,
Заплакала Марусенька свої чорні очі.
„Не плач, не плач, Марусенько,
Возьмем тя з собою,
Як будемо виїжджати в чужую сторону.“
„Ой, їдь та їдь, мій миленький,
Та не забавляй ся,
На конику вороненькім назад повертай ся.“
„Ой, Бог знає, Бог відає, чи я поверну ся,
Кінь вороний на подвірю чогось іспіткнув ся!“
Ішли Ляхи на три шляхи, дороги питали:
„Чи сюда козаки йшли, чи ви не видали?“
Всі Поляки, які йшли, по три коні мали,
Хвалили ся Поляченьки, що в'ни звоювали:
„Ми підемо, пане брате, козаків рубати,
А як прийде зла година, будем утікати!“
Розплачеть ся, розтужить ся, Потоцького жона:
„Чи я-ж тобі, пан Потоцький, давно не товкла?
Давно уже ти, Потоцький, з козаки воюєш,
Ти козаків не звоюєш, свою силу згубиш!...“

IX. Перебийніс.

Ой, почувайте і повідайте,
Що на Україні повстало,
Що за Дашовим під Сорокою
Множество Ляхів пропало!
А Перебийніс водить не много —
Сімсот козаків з собою,
Рубає мечем голови з плечей,
А решту топить водою!
Ой, пийте, Ляхи, води з калюжі,
Води болотнянії,
А що пивали на тій Україні
Пива та меди ситнії!
Дивують пани, песькії сини,
Що козак уживає...
Уживає козак шуку-рибаху,

Ще із водою соломаху.
Та по чім козак славен ?
З мушкетом стане, аж серце вяне,
А Лях від жаху вмирає!
Ой, бачиш Ляше, що наш Хмельницький
На жовтім піску підбив ся ?
Від нас козаків, добрих юнаків
Ні один ляшок не скрив ся!
Ой, диви ся, Ляше, що козак скаче
На воронім коню перед тобою ?
Ти, Ляше, злякнеш, із коня спадеш,
Сам присиплеш ся землею.
Ой, бачиш, Ляше, що по Случ наше,
По Костяную могилу,
А що не схотіли, забунтували
Тай ви втеряли Україну.
Зависли Ляшки, зависли,
Як чорна хмара на Вислі...
Ляцькую славу загнав під лаву,
Сам бравий козак гуляє!
Нуте, козаки, у скоки,
Заберемо ся під боки,
Заженім ляшка, вражого сина,
Аж за Дунай глибокий!
Ой, нависли Ляхи, нависли
А як ворони на вищні..
Не попустимо ляхви із Польщі,
Поки нашої жизни!
Гей, нуте-ж, козаки, нуте-ж у скоки,
Поберемо ся в боки,
Загнали Ляхів аж за Вислу,
Не вернуть ся і в три роки!

Загнали Ляхів аж за Вислу,
Не вернуть ся і в три роки!

Х. Похід в Волощину.

Із Низу, із Дніпра тихий вітер повіває,
Військо козацьке в поход виступає:
Тільки Бог сьвятий знає, Бог сьвятий відає,
Що Хмельницький думає-гадає!
Об тім не знали ні сотники, ні полковники,
Ні отамани курінні, чури козацькі,
Ні мужі громадські.
Тільки Бог сьвятий знає,
Що наш пан гетьман Хмельницький,
Батько Зинов Богдан чигиринський,
У городі Чигирині задумав, вже й загадав.
Дванацять пар пушок*) вперед себе відіслав,
А ще стиха до козаків словами промовляв:
„Козаки ви, молодці, ідїть же ви рідні!
Прошу я вас, добре дбайте,
Та в охотнеє військо поспішайте!“
За гетьманом Хмельницьким козаки йдуть,
Як ярая пчола гудуть.
Которий козак не має в себе
Шаблі булатної, пицалі семипядної,
Той козак кий на плечі забирає,
За гетьманом Хмельницьким
В охотне військо поспішає.
Як до річки Дністра прибував,
Сам Хмельницький наперед всіх рушав,
На три части козаків переправляв,
А ще до города Сороки прибував,
Під городом Сорокою шанці копав
У шанцях куренем стояв.
А ще од своїх рук листи писав,
До Василя молдавського посилав,
А в листах приписував, словами промовляв:
„Ей, Василю молдавський, господарю волоський!
Що тепер зі мною будеш думати й гадати:
Чи будеш бить ся, чи будеш мирить ся?

*) гармат.

Чи на примире будеш приймати,
Чи славної Волоцини половину віддавати?
Чи городи свої волоські уступати,
Чи червінцями полумиски сповняти,
Чи будеш гетьмана Хмельницького благати?“
Тодіж Василій молдавський,
Господар волоський, листи читає,
Назад відсилає, а в листах приписує:
„Пане гетьмане Хмельницький,
Батьку, Зинов Богдане чигиринський!
Не буду я з тобою ні бити ся, ні мирити ся,
Ні городів тобі своїх волоських уступати,
Ні червінцями полумисків сповняти.
Не лучче-б тобі покорити ся меншому
Не нужли мені тобі старшому?“
От, тоді-то Хмельницький сії слова зачував,
Так він сам на доброго коня сїдав,
Коло города Сороки поїзджав,
На город Сороку поглядав,
І ще стиха словами промовляв:
„Ей, городе, городе Сороко!
Ще ти моїм козакам не заполоха!
Буду я тебе доставати,
Буду я з тебе великії скарби мати,
Свою голоту наповняти,
По битому тарелю на місяць жалованя давати!“
От, тоді-то Хмельницький як похвалив ся,
Так гаразд добре й учинив:
Город Сороку у неділю рано до обїда взяв,
На ринку обїд пообїдав,
К полудневій годині до города Сочави припав,
Город Сочаву огнем запалив
І мечем ізплїндрував.
Тоді Ляхи із города із Сочави утікали,
Василю молдавському знати давали.
То Василь молдавський до Яс прибуває,
Словами промовляє:
„Ой, ви Яси мої, Яси! булисьте дуже красні,
Та вже не будете такі, як прийдуть козаки!...“

*

От, тоді то Василь Молдавський,
Господар волоський,
Від своїх рук листи писав,
До Николая Потоцького, гетьмана польського, по-

[силав:

„Ей, Николо Потоцький, гетьмане польський!
За дорогими напитками, бенкетами уганяєш,
Чом ти Хмельницького не єднаєш?
Ти-ж бо то на славній Україні пєш, гуляєш,
Та об моїй ти пригоді нічого не знаєш.
Що-ж то в вас гетьман Хмельницький?
І десь узяв ся такий то Русин,
Що всю мою землю волоську обрушив!
Вже почав він землю кінськими копитами орати,
Кровю молдавською поливати!
Все моє поле копєм ізорав,
Усім моїм Волохам, як галкам,
З пліч головки познимав;
Де були в полі стежки, доріжки, —
Волоськими головками повимощував;
Де були в полі глибокі долини, —
Волоською кровю повиповнював.“
От, тоді то Николай Потоцький, гетьман польський,
Листи читає,
Назад відсилає, а в листах прописує:
„Ей, Василю Молдавський, господарю волоський!
Колиж ти хотів в своїй Волощкні
Тихо проживати,
Було тобі Хмельницького
У вічні часи не займати!
Бо дав ся мені гетьман Хмельницький
Гаразд добре знати:
У первій війні на Жовтій Воді
Пятнацять моїх лицарів стрічав,
Не великий їм одвіт віддав:
Всім, як галкам голови з пліч поздіймав;
Трох синів моїх живцем узяв,
Турецькому салтану в подарунку відіслав;
Мене, Николая Потоцького, гетьмана польського,
Три дні на прикові край пушки держав,

Ані пить мені, їсти не дав!
То дав ся мені гетьман Хмельницький
Гаразд добре знати.
Ой, тепер я буду добре знати,
Буду його во вік вічний пам'ятати,
До віку вічного України не займати!
То пан Хмельницький добре учинив:
Польщу засмутив, Волощину побідив,
Гетьманщину звеселив!
В той час була честь, слава,
Військова справа,
Сама себе на сьміх не давала,
Неприятеля під ноги топтала!

ХІ. Польські насильства і нове повстанє.

1.

Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмель-
ницький учинив,
Що з Ляхами, з мостивими панами, у Білій Цер-
кві замирив?
Та велів Ляхам, милостивим панам,
По козаках, по мужиках стацією стояти,
Та не велів великої стації вимішляти,
Ані козаку ні мужику жадної кривди починати.
То ще-ж то, Ляхи, милостиві пани,
По козаках і по мужиках стацією постали
Та великую стацію вимішляли.
Та вжеж пани-Ляхи на Україні три місяці стояли;
Стало на четвертий місяць повертати,
Стали пани-Ляхи спосіб прибирати,
Від козаків ключі повідбирали
Та стали над їх домами господарями...
То вжеж Лях містом іде
Кадав би, як свиня нескребана ухом веде.
То Лях до корчми прихожає,
Як свиня ухо до корчми прикладає,
Іще слухає Лях, прослухає,
Що козак про Ляхів розмовляє,
Чи судить його де козак або мужик...

У корчму уходжає та козака за чуб хватає.
То козак козацький звичай знає:
То будь то до Ляха медом-шклянкою,
Або оковитою-горівкою чаркою витає,
А тут Ляха за чуб хватає
І межі очи шкляницею шмагає,
І келепом по ребрам торкає,
Ще стиха словами промовляє:
„Не лучче-б тобі, Ляше, превражний сину
В Польщі з своєю жінкою спати,
А ніж в корчму вхождати?
Ей, Ляхи-ж ви, Ляхи мостивії пани!
Хотяж ви від нас ключі повідбирали
І стали над нашими домами господарями, —
Хотя-б ви нашу компанію не находжали!“
Тоді-ж козаки стали у радї як малії діти,
У неділю рано Богу помолившись,
Від своїх рук листи писали,
До гетьмана Хмельницького посіпнали,
А в листах прописували:
„Пане гетьмане Хмельницький!
Батьку Зинов наш чигиринський!
За що ти на нас такий гнів положив?
На що ти на нас такий ясир*) наслав?
Уже-ж ми тепер ні в чому волї не маєм;
Ляхи, мостивії пани, від нас ключі повідбирали,
І стали над нашими домами господарями.
Звели нам з Ляхами великий бунт зривати!...“
Тоді то пан Хмельницький добре дбав,
Козаків до схід сонця у похід випровожав
І стиха словами промовляв:
„Гей, нуте діти, козаки-друзі!
Прошу я вас, добре дбайте,
По три, по чотири з куренів вставляйте
І до дрючків і до оглобель хватайте!
На славну Україну прибувайте
І Ляхів-панів у нічку, у четвертеньку
Так як кабанів зганяйте!

*) нєволю.

Ляхів, мостивих панів, у пеня рубайте,
Кров їх ляцьку у полі
З жовтим піском мішайте,
Нашої славної України у поругу не подайте!“
То вже-ж із куренів по три, по чотири вставали,
До дрючків і до оглобель хватали
І Ляхів-панів, так як кабанів,
У нічку у четвертеньку заганяли.
Тоді Ляхи, мостивії пани, догадливі бували,
Усі по лісах, по кущах повтікали.
То козак і лісом біжить,
А Лях за кушем лежить і лежачи дріжить:
То козак Ляха за кушем знаходить,
Келепом межі плечі наганяє
І стиха словами промовляє:
„Ей, Ляхи же ви, Ляхи, мостивії пани!
Годі-ж вам по за кущами валять ся,
Пора до ваших жінок на опочивок іти:
Уже ваші жінки і подушки поперебивали,
Вас Ляхів, мостивих панів, ожидали!“
То вже оден козак лугом біжить;
Коли дивить ся на кущ, аж кущ дріжить;
Коли дивить ся у кущ, —
Аж у кущі Лях як жлудко лежить.
То козак козацький звичай знає,
Із коня вставає і Ляха за чуб хватає.
І келепом по ребрах торкає.
То Лях до козака словами промовляє:
„Луччеб, козурю*),
Могли мої очі на потилиці стати,
Ніж би я міг ізза річки Висли
На Україну поглядати!“
Тоді то Ляхи козаків рідними братами уживали:
„Ей, козаки, ріднії брати!
Коли-б ви добре дбали та нас за Вислу-річку
Хоть у одних сорочках пускали!“
От, тоді-то Ляхам Бог погодив,
На Вислі-річці лід обломив.

*) козаче

Тоді козаки Ляхів ратували, —
За патли хватали,
Та ще й далі під лід підпихали
І стиха словами промовляли:
„Ей, Ляхи-ж ви, Ляхи, мостивії пани!
Колись наші діди над сею річкою козакували
Та в сій річці скарби поховали.
Як будете скарби находити,
Будем з вами по полам ділити,
Тоді будем з вами за рідного брата жити.
Ступайте, тут вам дорога одна —
До самого дна!...“

2.

Ой, в Чуті, в лісі козаки гуляли,
З ляцької області добич вони мали
Дерли вони панів, дерли і Ляхів;
Де жид богатий, то й того не минали.
Памятайте лянки, де козацькіі пляшки
Тай не забувайте і нас споминайте.
Бо як ми живі будем, то вас не забудем,
Хоч у десять годів, то до вас прибудем.

ХІІ. Запорожець.

Хоть дивись на мене, та ба, не вгадаєш,
Відкіль родом, і як зовуть, ні чичирк*) не знаєш.
Коли трапилось кому у степах бувати,
Той може прізвище моє угадати...
А в мене імя не одно, а єсть їх до ката;
Так зовуть, як набіжить на якого свата:
Жид з біди за рідного батька почитає,
Милостивим добродієм ляхва називає..
Тепер, бачу, на сьвітї біда,
Що мене відцурав ся рід,
Не бій ся, як був богат,
То казали: „Іван брат“;
А тепер, ях нічого не маю,

*) ні трохи

То й ніхто й не знає.
А як розживеть ся голота, тай загуляє,
Тоді до чорта роду і всякий пізнає...
Гай, гай! Як я молод бував,
Що то в мене була за сила!
Як Ляхів боров, то й рука не трусила.
Бачу, що вже не добра літ наших година,
Скоро цвіте і вяне, як у полі билина.
Хоча-ж міні і не страшно на степу вмирати,
Тільки жаль, що нікому буде поховати.
Татарин цураєть ся, а Лях не приступить,
Хиба яка звірюка за ногу в байраки поцупить.
І справді, пристарівшись, на Русь пійти мушу,
Бо там обпоминають попи мою душу.
Тількиж міні не хочеть ся на лаві вмирати,
Ще тягне охота з Ляхами гуляти!
Хоч уже і зледащів, однак чують плечі:
Здаєть ся поборов ся б і ще з Ляхами гречи*)
Іщеб прогнав панів за Вислу хоч трохи,
Гинулиб Ляхи, як від жару блохи!...
Случалось міні не раз в степах варить пиво:
Пив Турчин, пив Татарин, пив і Лях на диво;
Богацько лежить і тепер з похмілля
Мертвих голов і кісток від того весіля!
Надія в мене певна: мушкет сіромаха,
Та ще не заржавіла шабля моя сваха.
Хоч вона не раз кровю вмила ся,
Таки й тепер, як би розізлила ся,
То неоден панок лобом двиним стане,
Колиж втікать хвалить ся, на спису застряне.
А як лук натягну, брязну тятивою,
То мусить з поля втікати хан кримський з ордою.
Гей, нутеж ви, степи, горіть пожарами,
Бо вже час кожухи мінять на жупани з Ляхами!...
Козак Іван Виногура.
У нього добра натура;
В Польщі Ляхів оббирає,
Смертю карає!

*) дешо.

ХІІІ. Вольна Україна.

1.

Ой, служив же я, служив пану католику,
А тепер йому служити не стану до віку.
Ходить ляшок по риночку, шабельку виймає,
Козак його не боїть ся, шапки не здимає,
Кинувсь ляшок до шабельки, а козак до друка:
„Тепер тобі, вражній Ляше, з душею розлука!“

2.

Та не має лучше, та не має краще,
Я у нас на Україні:
Та не має Ляха, та не має пана,
Не буде зміни!
Ой, не буде лучше, ой не буде краще,
Як у нас на Україні,
Та не має Ляха, та не має Жида
Не буде унії!

Боротьба з Москвою.

ХІV. Руйнованє Запорожа.

1.

Ізза гори, з-за Липману вітер повіває,
Та вже Москва Запороже кругом обступає.
Ой, облягла, обступила, та в город вступила,
Московськими знаменами город закрасила.
Пішла Москва по куріням запасу збирати,
Як би Січу розорила, зачала гадати.
Взяли сотню, кошового і писаря полкового:
Щоб не було Запорожа поки сьвіта того!
Ой, покрилось Запороже густими лозами,
Не повернем щастя-долі гіркими сльозами!

2.

Ой, з-за гори, з-за крутої вітер повіває,
Хитрий Москаль край козацький кругом обнімає.
Наші козаченьки, наші молоденькі
Ніде в страху не бували;
Сорок тисяч Москви, виборного війська
У пень вибивали!
Наші козаченьки, наші молоденькі
Та невеселі стали,
Гей, обступила вража драгунія
Та всіма сторонами.
Ой, обнявши та запорозький край, в куріні всту-
Ой, уступивши та в куріні, запас відбирає. [пає,
Ой, по тім боці та у Підпільні широка гребля;
Ой, не одному же Запорожцю оббив Москаль ребра.
Ой, по тім боці та у Підвальні залізнеє кручя;
Ой, плачуть славні Запорожці, із Січи ідучи...

XV. Московські насильства.

1.

Та ще не сьвіт, та ще не сьвіт, та ще не свитає
Та хитрий Москаль запорозьку землю та кругом
[обіжджає.
Ой, обїхавши запорозьку землю, став степ между-
[вати,
Ой, став городи, панські слободи по річках сажати.
Ой, обсадили панські слободи, та не будуть владіти
Ой, очистимо нашу Україну по саму границю!

2.

Москалики, соколики!
Поїли ви наші волики,
А як вернете здорові
То поїсьте ще й корови...

ХVІ. Московська зрада.

Ой, пише Москаль листи до кошового: „Ой
[ідіть до нас жити,
Що віддам землю та по прежньому, по Дністер-
[границю.“

— „Ой, брешеш, брешеш превражий Москалю,
[се-ж ти хочеш обманити;
Ой, як підемо в твою землю, то будеш лоби го-
[лити!“

„Ой, не бійте ся славні Запорожці, та сього-нічого,
Ще-ж я в своїому білому царстві та не зрадив
[нікого.“

Ой, уже-ж то славні Запорожці та й невели-
[селі стали,

Ой, облягли їх, облягли Москалі всіма сторонами.
— „Уклонились тому Москалеви, а ще ми його
[не знали.

Кругом церкви, церкви січової та й калавуром*)
[стали,

Ой, сьвященику, отцю Владимиру, служити**) не-
[дали.

Вражі пани, русські***) генерали, еретичі сини,
Край веселий, степ широкий тай занастили!“

Тече річка невеличка, та підливає кручі;
Заплакали Запорожці та в Туреччину йдучи.

*

Ой, летіла бомба з московського поля та се-
[ред Січи впала;

Ой, хоч пропало славне Запороже, та не пропала
[слава!

*) сторожею.

**) службу правити.

***) московські.

З М І С Т.

	СТОРОНА
Передне слово	3
Татари і Турки.	
I. Татарські напади.	
Зажурилась Україна	5
За річкою огні горять	5
Коли Турки воювали	5
Ой, у полі береза стояла	6
II. Турецька неволя.	
Ой, на Чорному морю	7
III. Мати виряджає сина в похід.	
Ой, по горах сніги лежать	9
IV. Поверот з походу.	
Ой, панове молодці, відкіль йдете	10
Боротьба з Польщею.	
V. Перші повстання.	
Ой, то Ляхи — вражі сини	10
Розлили ся круті бережечки	11
Ой, на біду, на горе козак уродив ся	11
VI. Жовті Води.	
Чи не той то хміль	11
VII. Корсунь.	
Ой, обізвав ся пан Хмельницький	12
VIII. Плач графині Марини Потоцької.	
Засвітали козаченьки	15
IX. Перебийніс.	
Ой, почувайте і повідайте	15
X. Похід в Волощину.	
Із Низу, із Дніпра	17
XI. Польські насильства і нове повстанє.	
Ей, чи гаразд, чи добре	20
Ой, в Чуті, в лісі	23
XII. Запорожець.	
Хоть дивись на мене	23
XIII. Вольна Україна.	
Ой, служив же я служив	25
Та, немає лучше, та не має краще	25
Боротьба з Москвою.	
XIV. Руйнованє Запорожа.	
Ізза гори, з-за Лиману	25
Ой, з-за гори, з-за крутої	25
XV. Московські насильства.	
Та ще не сьвіт, та ще не сьвіт	26
Москалики соколики	26
XVI. Московська зрада.	
Ой, пише Москаль листи	26

Відозва в справі книжок.

Просьвітний Клубок українських академіків у Львові, — вважаючи бібліотеки по наших читальнях і товариствах найважнішою справою просьвітного руху, — постановив уложити каталог (спис) книжок, які повинні бути в кожній бібліотеці.

Для того відносимо ся до всіх, що займають ся просьвітною роботою по селах і містах, щоби порозуміли ся зі своєю громадою, чи з клубком знайомих і прислали нам збірну відповідь від усіх на отсі питання:

I. 1) Чи в їх селі (або місті) є бібліотеки? 2) До кого вони належать? (до товариств, до шкіл, чи до приватних осіб?). 3) Кілько в тих бібліотеках є книжок? 4) Кілько людей позичало книжки в останнім році? 5) Кілько в передостаннім? 6) Кілько книжок визичено в останнім році? 7) Кілько в передостаннім?

II. 1) В яким віці були ті, що зичили книжки? 2) Кілько між ними було муцин а кілько жінок? 3) Кілько біднійших, а кілько богатших? 4) Які книжки подобають ся всім? 5) Які книжки подобають ся старшим? 6) Які молодшим? 7) Які хлопцям, які дівчатам? (Подати заголовки тих книжок.).

Ш. 1) Котрі книжочки видання „Просьвіти“ подобають ся, а котрі ні? (Написати, як книжка, що подобає ся [або ні] називає ся!). 2) котрі книжочки видання Качковського подобають ся, а котрі ні? 3) Котрі книжочки Педагогічного Товариства, Видавничої Спільки і Бібліотеки Насальського подобають ся, а котрі ні? 4) Що в тих книжочках подобаєть ся, а що ні? 5) Котрі оповідання в календарях „Просьвіти“, Русского Слова“ і інших, (де їх читають), найбільше подобали ся? 6) Котрі не подобали ся? 7) Котрі польські або московські книжки, (де їх читають), найбільше припали до смаку людям?

Просимо прислати нам не тільки відповіді на отсі питання, але взагалі свої уваги про те, яких книжок найбільше люди домагають ся, та які книжки по вашій думці найпотрібніші. А на наші питання просимо відповісти докладно, то значить на кожде з тих 21 питань, і то по правді. Коли-б на яке питання ви не могли відповісти, то просимо виразно написати, чому не відповідаєте на те питання. Сі відповіді мати-муть велике значінє так для нас, як і для тих, що пишуть книжки. Тому просимо прислати як найбільше, як найширших відповідий на адресу:

Юліян Балмужкий, Львів, Кохановского 1 Д.,
„Академічна Громада“.

**В кожній читальни „Січи“, „Соколї“
повинні бути отсі книжки:**

Грушевський: Про старі часи на Україні	0:60	К.
Драгоманів: Про козаків, Татар і Турків	0:24	„
„ Рай і поступ	1:00	„
„ Про задрих богів	0:25	„
„ Швайцарська республіка	0:24	„
„ Євангельська віра	0:10	„
Франко: Панщина і її скасоване	0:60	„
„ Коваль Бассім, казка	1:60	„
„ З бурливих літ, оповіданє	2:00	„
„ Лис Микита	1:00	„
„ Вибір деклямацій	0:50	„
„ Звірячий бюджет	0:04	„
Будзиновський: Австрія чи Польща?	0:70	„
„ Козаки у С. Руданського	0:30	„
„ Козацькі часи в народній пісни	3:00	„
„ Хмельниччина в Галичині	0:30	„
„ Хрунь і чорт	0:20	„
Збірник січових пісень	0:40	„
Гоголь: Тарас Бульба	0:60	„
Гавлічек: Вибір поезій	1:60	„
Ленав: Іван Жижка	0:14	„
Лозинський: Тарас Шевченко	0:40	„
Маковей: Весняні бурі	0:20	„
„ Ярошенко, повість	3:60	„
Марта Борецька, оповіданє	0:60	„
Назарук: Суд Довбуша	0:10	„
„ Про вшехполяків	0:90	„
Старицький: Облога Буші, повість	0:40	„
„ Богдан Хмельницький, повість	2:00	„
Степняк: Підземна Росія	3:00	„
Толстой: Схаменіть ся	0:20	„

Чайківський: За сестрою 0'60 К.
Безсторонний: Об'єктивний погляд на обрядові
відношення в Галичині 0'60 „
Твори Степана Руданського том I. (нове
видане) ціна 1'00 „

Вже вийшло нове видане „Кобзаря“ Тараса Шевченка
в двох книжках по 1 К — разом 2 К.

Всі ті книжки можна дістати за попереднім надіслан-
ням грошей на адресу: **Книгарня Наукового Тов-**
ім. Шевченка, Львів, вул. Театральна ч. 1.

На оплачене пересилки треба долучити:

20 сот. при книжках, що коштують до 1 К.

30 сот. „ „ „ „ „ 2 „

60 сот. „ „ „ „ „ 5 „

При замовленнях на суму більшу як 20 К. книгарня
сама оплачує пересилку.